เอกสารเผยแพร่โครงการจัดเก็บองค์ความรู้
เพื่อการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน

เพลงและการเล่น

ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน
บ้านคุกพัฒนา

เพลงและการละเล่นพื้นบ้าน

ประวัติ/ความเป็นมา ของข้อมูลวัฒนธรรม

จุดเริ่มต้นของเพลงและการละเล่นพื้นบ้าน ของชาวบ้านคุกพัฒนา มีประวัติความเป็นมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษของนางเม็ด ประชัน ปัจจุบัน อายุ ๖๗ ปี ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มการละเล่นพื้นบ้าน เล่าว่า ได้นำเพลงนางข้อง เพลงนางกัก มาจากการละเล่นของชาวตำบลสารจิตร โดยนางเม็ด ประชัน ได้จดจำมาจากคนเฒ่าคนแก่ แล้วนำเข้ามาเผยแพร่ในบ้านคุกพัฒนา หลังจากนางเม็ด ประชัน มีสามีก็ย้ายมาอยู่บ้านคุกพัฒนา ซึ่งเพลงพื้นบ้านนี้จะใช้ร้องเล่นในงานกิจกรรมหรือพิธีต่างๆ เพลงแต่ละเพลงจะร้องเพลงตามความเหมาะสมของเทศกาล นั้นๆ

ความสำคัญ/คุณค่า ของข้อมูลวัฒนธรรม

เพลงและการละเล่นพื้นบ้าน มีความสำคัญกับบ้านคุกพัฒนาเป็นอย่างมาก เพราะให้เกิดความสนุกสนาน ก่อให้เกิดความรักและความสามัคคีกัน ทั้งยังสะท้อนวัฒนธรรมประเพณีของคนในหมู่บ้านที่มีมาตั้งแต่โบราณ ซึ่งเพลงพื้นบ้านสามารถบันทึกประวัติศาสตร์เรื่องราวของคนในหมู่บ้านได้เป็นอย่างดี

คติ/ความเชื่อ/แนวคิด/หลักการ/เหตุผล ของข้อมูลวัฒนธรรม

การร้องเพลงและการละเล่นพื้นบ้าน มีคติและความเชื่อเกี่ยวกับการละเล่น ซึ่งจะมีการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับเพลงลงมาประทับผู้เล่นเพื่อความเป็นศิริมงคล เป็นสักขีพยานเพื่อให้พ่อเพลงแม่เพลงได้รับรู้และผู้ที่เป็นร่างประทับจะต้องมีจิตผูกพันกับสิ่งศักดิ์นั้น เช่น เพลงลิงลมในสมัยก่อนนั้นถ้าร้องเพลงนี้วิญญาณของลิงลมก็จะเข้าสิงร่างคนที่มีจิตผูกพันกัน วัตถุประสงค์ที่เข้าก็เพื่อมาเล่นด้วยแต่ความเชื่อของคนโบราณนั้นท่านบอกว่าเป็นเรื่องดีเพราะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้รับรู้และมาเป็นสักขีพยาน หากผู้เล่นโดนลิงลมประทับก็จะปีนต้นกล้วย ซึ่งต้นกล้วยนั้นจะไม่หัก คนที่โดนวิญญาณลิงลมประทับจะร้องเพลงไปด้วย หากต้องการให้ลิงลมออกประทับร่างต้องเอาน้ำมนต์มาพรมหรือไม่ก็นำคนที่ถูกลิงลมประทับ ไปลอดใต้บันได ส่วนเพลงนางข้องจะใช้ร้องตอนหาปลาเดือน ๕ ร้องไปเต้นไปและมีท่าทางประกอบ

วัตถุ/อุปกรณ์/เครื่องประกอบในการแสดงออกของ ข้อมูลวัฒนธรรม

๑. กลองรำมะนา
๒. แตรเป่าปาก (สมัยนี้ไม่มีแล้ว) เปลี่ยนเป็นกลองชุดแทน
๓. อุปกรณ์หาปลา เช่น ข้อง สุ่ม ไซดักปลา

เพลง นางข้อง

นางข้องเอย เดือน ๕ เดือน ๖ ฝนตกน้ำนอง
จับปลาใส่ข้องย่องเซงๆ วันเพ็ญเดือน ๘ ขอเชิญแม่เจ้ามาเข้านางข้อง
จะเข้าแล้วเว้ยจะเข้าแล้ววา เทวดาปิดตาลงมา
พอลงไม่ได้จุดใต้ลงมาก็ลงไม่เป็นหกเมนลงมา

เพลง นางกัก

นางกักเอยอีแม่ดักแด้ อีแม่ศรียอมอีสาวเพื่อนจ้องมาอยู่เพื่อนข้า
อีสาวปากกว้างสุวรรณๆ อีสาวท้าวชาละวันฝันเห็นสาวคลำ
อีแม่ปั้นจ๋ำอีแม่ปั้นเจ๋อ ละเลื้อลงมาพอเห็นท้องฟ้า
เดือนแจ้งเดือนหงายเขย้อๆ อีเร้อฟันบ๊อกยื่อกฟันข้าวเบือ
เด็กน้อยคลุมเครือลอยน้ำลอยท่าเด็กน้อยแก้ผ้าโหรีโหรา
ไอ้ทดเขาฟันไอ้จันเขาแบ้กูท้อแท้เว้ยกูท้อแท้วา
เทวดาปิดตาลงมา เขาลงไม่ได้จุดใต้ลงมาเขาลงไม่เป็นหกเมนลงมา

เพลง ลิงลม

ลิงลมเอยมาอมข้าวพอง เด็กน้อยทั้งสองมาทัดดอกจิก
เล่นหัวเล่นหางเล่นกลางตุ๊กติ๊ก เจ้าพญานกพริก เจ้าพญานกเขา
เชิญเบี้ยเชิญเจ้ามาเข้าลิงลมมะพร้าวตกตมทำขนมถ้วยฟู
ไอ้แก้วหน้าหนูเล่นชู้ชาละวัน กะลาหลวงพี่ เอเอ๊กะตุ้มม๊ง เอเอ๊กะตุ้มม่อง
กระดองเมียหักตักน้ำกินเองตำข้าวกินเอง กระดุดสายเพลงแม่สาวน้อยเอย

เพลงแห่นาค

	พ่อนาคเจ้าเอ๋ย	พ่อคุณเอ๋ยนาคจ๋า
(ซ้ำ)	เขาซักผ้าเยี่ยว	เขาเคี้ยวข้าวป้อน
(ซ้ำ)	แทนคุณเขาก่อน	เอ๋ยนาคเอ๋ย
	เชิบ..เชิบ..ตาลาว้า	หน่อยแน่...เชี๊ยะๆ
	พ่อนาคเจ้าเอ๋ย	พ่อคุณเอ๋ยนาคจ๋า
(ซ้ำ)	ทั้งต้มทั้งแกง	ปลาแขยงทอดมัน
(ซ้ำ)	จะไม่ไหวให้เว้น	ก็ซักวันเดียวเอย
	เชิบ..เชิบ...ตาลาว้า	หน่อยแน่...เชี๊ยะๆ
	พ่อนาคเจ้าเอ๋ย	พ่อคุณเอ๋ยนาคจ๋า
(ซ้ำ)	อย่าพะวักพะวง	เรื่องสีกงสีกา
(ซ้ำ)	เขาไม่ได้เลี้ยง	นาคมาดอกเอย
	เชิบ...เชิบ..ตาลาว้า	หน่อยแน่..เชี๊ยะๆ

โอกาส/วาระ/ช่วงเวลาในการแสดงออก ของข้อมูลวัฒนธรรม

งานเทศกาลต่างๆ เช่น วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ วันลอยกระทง งานบวช และช่วงที่มีแขกมาเยี่ยมเยียนหมู่บ้าน

สถานที่/พื้นที่/ที่ตั้ง/อาณาเขต/บริเวณในการแสดงออก

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านคุกพัฒนา
หมู่ ๑๒ ตำบลสารจิตร อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

พิธีการ/ขั้นตอน/วิธีการ/กิจกรรมในการแสดงออก ของข้อมูลวัฒนธรรม

ในสมัยก่อนการละเล่นจะเกิดขึ้นในช่วงเวลากลางคืน เนื่องจากสมัยก่อนไฟฟ้ายังเข้าไม่ถึง ชาวบ้านจึงต้องหาไฟมาจุด คือ การจุดไต้ โดยเอาไม้ไผ่มาตัดแล้วเอามาเคล้าน้ำยาง มัดยาวไปตามถนนในหมู่บ้านเพื่อให้เกิดแสงสว่างตามถนนสำหรับคนจะได้เดินทางไปชมการละเล่น

เพลงและการละเล่นพื้นบ้าน ผู้เล่นส่วนมากจะเป็นผู้หญิงแต่งกายด้วยเสื้อกระโจมและนุ่งโจงกระเบน ประมาณ ๗-๑๐ คน แบ่งเป็นคนร้องและคนแสดง ส่วนคนตีกลองนั้นจะเป็นผู้ชาย โดยตีกลองรำมะนาและเป่าแตร คนที่แสดงจะต้องมีอุปกรณ์การละเล่นเข้าร่วมด้วย โดยเต้นตามจังหวะเพลงและเล่นอุปกรณ์ไปด้วยเสมือนการจับปลานั้นเอง คนที่มีหน้าที่ร้องก็จะช่วยกันร้องประสานเสียงแล้วปรบมือไปพร้อม ๆ กัน

เจ้าของ/ผู้คิดค้น/ผู้ประดิษฐ์ ของข้อมูลวัฒนธรรม

นางเม็ด ประชัน เป็นคนสืบทอดเพลงและการละเล่นพื้นบ้านจากคนเฒ่าคนแก่

การถ่ายทอด/สืบทอด/ส่งผ่าน/การพัฒนาและปรับปรุง

ปัจจุบันเพลงและการละเล่นพื้นบ้านถูกถ่ายทอดให้กับเด็กอายุ ๓-๕ ขวบ หรือบุคคลที่มีความสนใจในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านคุกพัฒนา

เพลงและการเล่น

ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยว
โดยชุมชนบ้านคุกพัฒนา

หมู่ที่ ๑๒ บ้านคุกพัฒนา ต. สารจิตร อ.ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย

โดยการสนับสนุนจาก

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน